

SITUAȚIA ECONOMICĂ ÎN PREJMA REVOLUȚIEI DE LA 1848 ÎN COMITATUL CARAȘ

În urma victoriei austrieșilor asupra turcilor în războiul din 1716—1718, teritoriul dintre Dunăre, Tisa, Mureș și Carpați numit Banatul timișan sau Banatul a devenit o provincie a coroanei habsburgice. Fiind așezat la sud-estul Imperiului austriac, unde pericolul turcesc era iminent, în fruntea Banatului se afla o administrație militară. Din punct de vedere administrativ, această provincie a fost împărțită în 12 districte. Acestea erau denumite după localitățile în care își aveau reședința. Astfel cunoaștem districtul Timișoara, Becicherecul Mare, Cenadul, Ciacova, Lugojul, Virșețul, Lipova, Făgetul, Caransebeșul, Orșova, Panciova și Ujpalanca (Palanca Nouă)¹. Guvernatorul administrației teritoriale a Banatului era totodată comandantul trupelor de aici și depindea în mod direct de cancelaria imperială. Între anii 1764—1768, din cauza atacurilor turcești, s-a format de-a lungul hotarului Banatului zona grănicerească cu cele trei regimente: Regimentul nr. 12 cu comandamentul la Panciova, Regimentul nr. 13 Valaho-Iliric cu comandamentul la Caransebeș și Regimentul nr. 14 cu comandamentul la Biserica Albă².

Numeroasele războaie purtate în secolul al XVIII-lea, apoi viața de risipă a cercurilor conducătoare și a Curții imperiale de la Viena, au fost cauzele unei crize financiare din Imperiul habsburgic. Pământurile întinse din Banat, fiind considerate proprietatea coroanei și gospodărite în regie proprie s-au dovedit deficitare pentru administrația cameral-provincială. Pe de altă parte presiunea permanentă din partea cercurilor nobiliare maghiare a făcut ca împăratul să renunțe la provincie care se credea a fi un izvor inepuizabil de bogății. La 6 iunie 1778 Banatul, cu excepția teritoriului regimentelor grănicerești, a fost încorporat Ungariei. Vechea administrație a fost înlocuită cu una nouă, și anume Banatul care s-a împărțit în trei comitate, conform decretului din 23 aprilie 1779, comitatul Caraș cu reședință la Lugoj, Timiș la Timișoara și Torontal la Becicherecul Mare.

¹ F. Grisellini, *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des temeswarer Banats in Briefen an Standespersonen und Gelehrte*, partea I, Viena, 1780, p. 154.

² F. Milleker, *Geschichte der Banater Militärgrenze 1764—1873*, Panciova 1926, p. 36; *Handwörterbuch des Grenz- und Ausland-Deutschtums*. Herausgegeben von Carl Petersen und Otto Scheel, Bd. I, Lieferung 3, Breslau, 1934, S. 213.

I. SITUAȚIA POLITICO-ADMINISTRATIVĂ A COMITATULUI CARAȘ

Comitatul Caraș avea o întindere de cca 6955 km² care, din punct de vedere administrativ, a fost împărțit în cinci plăși. Înspre nord comitatul atingea Mureșul, iar spre sud se întindea pînă la Moldova Nouă, unde se hotărîcea cu confiniul militar al Regimentului grăniceresc nr. 14. Spre vest se afla comitatul Timiș, iar la est teritoriul Regimentului grăniceresc nr. 13 și comitatul Hunedoara.

Dintr-un tabel al recensămîntului populației de la 1838 reiese numărul tîrgușoarelor, comunelor, caselor și familiilor fiecărei plăși în parte³.

Nr. crt.	Plasa	nr. tîrgușoarelor	nr. comunelor	nr. caselor	nr. familiilor	nr. populației
1	Lugoj	2	34	5551	5688	29485
2	Bulci	4	72	7755	7712	38991
3	Caraș	5	44	9534	9515	51265
4	Oravița	4	50	10870	11077	63320
5	Bega	—	37	5125	4748	24645
	Total	15	237	38835	38740	207706

Cele 15 tîrgușoare din comitatul Caraș au fost următoarele⁴:

Nr. crt.	Tîrgușorul	numărul locuitorilor
1	Lugoj	8369
2	Sacu	—
3	Birchiș	1576
4	Păgetul Român	—
5	Păgetul German	—
6	Căpilnaș	1438
7	Bocșa Română	2163
8	Bocșa Germană	1422
9	Reșița Română	1716
10	Reșița Germană	1281
11	Dognecea	2379
12	Moldova Nouă	3252
13	Oravița Română	1832
14	Oravița Germană	3458
15	Sasca Germană	2597
	Total	31483

³ FAS Lugoj, Fond Prefect. Jud. Severin, Dosar, nr. 13/1838.

⁴ Fényes, Elek, *Magyarország leírása*, partea a II-a, Pesta, 1847, p. 330—332.

Numărul total al populației celor 15 târgușoare a fost de 35.758 locuitori⁵. Rezultă deci că numărul populației localităților Sacu, Făgetul Român și Făgetul German, despre care ne lipsesc date statistice era de 4275 locuitori. Tîrgușorul cel mai mare după numărul populației era reședința comitatului și anume Lugojul.

Iată cum se prezintă acest centru politico-administrativ, militar și cultural⁶:

Nr. crt.	Pe malurile Timișului	Nr. caselor	Nr. fam.	Nr. locuit.
1	Lugojul Vechi sau Român	1003	1029	6558
2	Lugojul Nou sau German	178	235	1811
	Total	1181	1264	8369

Din rîndurile clasei nobiliare se forma aparatul administrativ al comitatului. Deoarece lipsea aristocrația, comitele suprem, precum și vicecomiții comitatului au fost recrutați din nobilimea mijlocie. În fruntea plășilor se afla cîte un primpretor și unul sau mai mulți pretori, după mărimea plășii. Organele locale erau supuse celor din comitat. Marea majoritate a funcționarilor era de origine nobiliară sau se înobilase în decursul timpului. Din cei 75 de nobili, care au trăit în anul 1845 la Lugoj, cei mai mulți erau funcționari ai comitatului⁷.

II. DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ÎN COMITATUL CARAȘ PÎNĂ LA 1848

Cea mai mare parte a populației comitatului se ocupa exclusiv cu agricultura. Pînă și un număr de seamă al populației orășenești practica această îndeletnicire. Pămînturile întinse ale comitatului ofereau largi posibilități pentru această ocupație. Tabelul de mai jos explică destinația pămîntului din comitat⁸.

Total jugăre	Arabil	Fînețe	Podgorii	Grădinii	Pășune	Pădure
1209515	208914	61210	27314	23135	103514	785428
100%	17,27%	5,06%	2,25%	1,91%	8,56%	64,5%

⁵ B. Duică, *Eftimie Murgu*, București, 1937, p. 117.

⁶ FAS Lugoj, dosar, nr. 13/1838; Fényes E., *op. cit.*, p. 330.

⁷ FAS Lugoj, dosar, nr. 4/1845.

⁸ Fényes Elek, *op. cit.*, p. 326.

La începutul secolului al XIX-lea, agricultura a cunoscut o dezvoltare însemnată. Posibilitățile de desfacere a produselor agricole au făcut posibil să se intensifice producția de cereale marfă. Din cauza nevoilor crescînde de cereale pentru alimentarea armatei în timpul războaielor napoleoniene, precum și dezvoltarea industriei austriece au făcut ca producția să sporească simțitor. Necesitățile pentru alimentarea armatelor imperiale, care se aflau pe teritoriul comitatului, mai ales în centre militare, ca o garanție împotriva răscoalelor țărănești, fiind în acelaș timp și un consumator al produselor agricole și animale ale camerei, duceau la o sporire a prețurilor cerealelor, dar și impulsiau din ce în ce mai mult producția agrară. Produsele agricole principale din comitatul Caraș erau: porumb, orz, ovăz și fructe, în special prune din care se producea țuică.

Viticultura și pomicultura se practica pe scară destul de largă. Cel mai însemnat centru viticol din comitat a fost Lugojul. Cam 90% din populația acestui ținșușor posedau vii⁹. Pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea Dealul viilor de la marginea Lugojului cuprindea o suprafață de 935 jugăre și 892 St²¹⁰. În satele așezate în partea vestică și nordică a comitatului se mai cultiva vița de vie. Prin aceste părți a Banatului, dintre fructe au dominat prunele. Alți pomi fructiferi se găseau mai rar, dar acolo unde erau produceau fructe sălbatice.

În urma creșterii nevoilor de produse agricole, guvernul central de la Viena propaga ideea de trezire a intereselor pentru o cultivare rațională a pămîntului. Faptul că numărul proprietarilor particulari asupra moșiilor, prin vînzare și acordări de danii, era în permanentă creștere, contradicțiile feudale s-au ascuțit tot mai mult. Cu toate tendințele proprietarilor de moșii de a mări obligațiile feudale, nu s-au putut satisface nici pretențiile nobililor, nici cerințele pieții. Relațiile feudale constituiau o frînă în dezvoltarea agriculturii moderne.

Creșterea vitelor a ocupat un loc deosebit în economia comitatului Caraș. Scopul urmărit prin creșterea vitelor a fost obținerea produselor de carne și piei. Din cauza unor piedici nici această îndeletnicire nu s-a putut practica pe scară așa de largă cum de altfel în ținuturile deluroase era firesc. În primul rînd au lipsit pășunile întinse, apoi proprietarii pădurilor unde se mai găsea pășune au interzis păstoritul de teama stricăciunilor. În verile calde și uscate, multe vite au căzut victimă stolurilor de muște columbace (*simulia columbacensis*) care prin înțepătura lor au provocat moartea multor animale¹¹. Desigur că și acest pericol din partea insectelor otrăvitoare, a făcut ca această îndeletnicire să devină riscantă.

⁹ L. Hoffmann, *Beiträge zur Geschichte des Banates*, Sibiu, 1924, p. 39.

¹⁰ Magyar Országos Levéltár (Arhiva Națională Ungară), Budapesta, Fond E, secțiunea camerală, acte bănățene, nr. 778/1775.

¹¹ L. Böhm, *Geschichte des Temeser Banats*, partea a II-a, Leipzig, 1861, p. 178.

Pădurile erau foarte întinse în comitatul Caraș. Din tabelul cu destinația pământului reiese că ele cuprindeau 64,5% din pământurile comitatului. Teritoriile unor sate din acest comitat cuprindeau păduri foarte întinse. Satul cu pădurea cea mai întinsă a fost Jdioara din plasa Lugoj, care cuprindea o suprafață de 20.000 jugăre¹². În satele care n-au aparținut unui proprietar particular, pădurile au rămas sub folosința directă a Camerei. Lemne de foc și de construcție au fost aprobate doar de Cameră iar păstoritul în păduri a fost interzis.

Meseriașii din comitat, în special cei din Lugoj, se bucurau de renume încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. O statistică datînd din anul 1781/82 consemnează în Lugoj un număr de 164 de meseriași, care practica 25 de meserii¹³, pentru ca la începutul secolului al XIX-lea, în anul 1808, să existe în Lugoj un număr de 224 de meseriași. Peste cîțiva ani, în 1821 numărul lor a crescut la 376. Cei mai mulți dintre ei erau olari, apoi urmau cojocarii, cizmarii, croitorii, căldărarii etc.¹⁴. Erau apoi și multe alte meserii. Astfel contele Auguste de Legarde, care trecea prin Lugoj în anul 1828 scria în notele sale de călătorie: „La Lugoj... se fabrică pălării țărănești...”¹⁵. Creșterea numărului și categoriilor de meseriași se datorește în primul rînd posibilităților de desfășurare a produselor lor. Cei 2138 de meseriași din comitat, în preajma anului 1848, își desfășeau produsele în diferite târguri¹⁶.

Dacă pînă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea la Lugoj s-au ținut doar târguri săptămînale, începînd cu anul 1776 înregistrăm patru târguri de țară pe an, care ulterior au devenit atît de vestite¹⁷.

Pentru a stabili un oarecare echilibru între meseriași și a preîntîmpina concurența dintre ei, s-au înființat breslele. Asemenea organizații ale meseriașilor au fost create în părțile noastre după războaiele napoleoniene. Încă în anul 1818 meseriașii din Lugoj au înființat o breaslă care a cuprins mai multe categorii de meseriași, cărora li s-au acordat privilegiile cuvenite¹⁸. De fapt statutul de breaslă expus la muzeul local confirmă afirmația de mai sus.

În anul 1841, negustorii din Lugoj au înaintat un memoriu locotenentei regale ungare prin care solicitau eliberarea unei diplome de privilegii pentru înființarea unei asociații a lor¹⁹. Se pare că această aso-

¹² Fényes Elek, *op. cit.*, p. 331.

¹³ Turchányi Tihamér, *Néhány Krásssomogyei kamarai község úrbéri állapota a XVII század végén*, în *TRET*, 1903, caietul I, p. 2.

¹⁴ I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, Edit. Acad. R.S.R., București, 1968, p. 34.

¹⁵ I. Crișan, *Teatrul amator românesc din Lugoj*, Timișoara, 1967, p. 38

¹⁶ Fényes Elek, *op. cit.*, partea I-a, p. 48.

¹⁷ Magyar Országos Levéltár, Fond E, secțiunea camerală, acte bănațene nr. 778/1775; Iványi István, *Lugos története*, Suboțița, 1907, p. 104.

¹⁸ I. D. Suciu, *op. cit.*, p. 34.

¹⁹ FAS Lugoj Fond Prefect. Jud. Severin, reg. 1/1842, act. nr. 643.

ciație n-a fost înființată, deoarece nu era nici o unitate de vederi în rîndurile negustorilor referitoare la această chestiune²⁰.

În anul următor, deci în anul 1842, au cerut strungarii, pieptenarii, aurarii, țesătorii, armurierii, curelarii, legătorii de cărți și olarii, să li se aprobe înființarea unei bresle. Oficialitățile comitatului au răspuns meseriașilor, că ținînd cont de faptul că breasla ar fi o frînă în dezvoltarea meseriilor, nu vor susține această cauză. Consiliul locotenenței regale, la data de 25 octombrie 1842, anunță comitatul că s-a aprobat eliberarea diplomei de privilegii pentru înființarea breslei meseriașilor de mai sus și cheamă petiționarii la cancelarie pentru înmînarea diplomei²¹.

În ajunul evenimentelor de la 1848, sistemul de breaslă a devenit un obstacol în dezvoltarea forțelor de producție. De această situație erau convinse și autoritățile în drept ale comitatului de aceea s-au opus înființării unei noi bresle în Lugoj, considerînd că rolul breslelor e depășit. Conform statutelor de bresle, practicarea meseriilor se admitea numai celor calificați, care erau membrii breslei respective. Se stabiliseră apoi tot prin statutele breslelor, calitatea și cantitatea de mărfuri produse de fiecare atelier, numărul ucenicilor și calfelor a fost stabilit pentru fiecare meșter membru al breslei. Necesitățile crescînde ale pieții în condițiile sistemului de breaslă în care predomina o tehnică primitivă, nu puteau fi satisfăcute. Acest fapt ducea la o intensificare a exploatării ucenicilor și calfelor, iar breasla devine un organ în mîinile meșterilor pentru a se apăra de lupta acestora. Timpul de muncă excesiv, tratamentul neomenesc din partea meșterilor și salariul mic au determinat ascuțirea contradicțiilor dintre calfe și meșteri. Următorul eveniment întîmplat la Lugoj în anul 1835 confirmă aceasta. Din cauza mîncării proaste, una din calfele de pantofari a protestat împotriva meșterului. Acesta cînd a aflat despre manifestările curajoase ale tînărului pantofar, l-a chemat la el. În urma unei discuții, meșterul l-a înjurat, l-a tras de păr și l-a trîntit de pămînt. Calfa s-a infuriat, a prins taburetul de pantofar și a dat în meșter pînă ce l-a omorît. Declarațiile ucenicilor și calfelor ca martorii întîmplării, au confirmat tratamentul prost din partea meșterului, fapt care a dus la această întîmplare²².

În prima jumătate a secolului al XIX-lea în comitatul Caraș exista o industrie minieră destul de puternică. Exploatarea aramei la Ciclova și Oravița și asigurarea veniturilor prin acestea a determinat guvernul austriac să deschidă aici în anul 1815 o monetărie pentru baterea monedelor de aramă. Cu mici întreruperi această monetărie a funcționat pînă în anul 1855, cînd regiunea montanică din Banat a trecut în patrimoniul STEG-ului. În aceste mine în perioada dintre 1825 și 1847 s-a exploatat următoarele²³:

²⁰ *Ibidem*, reg. 2/1842, act nr. 3224.

²¹ *Ibidem*, reg. 2/1842, act nr. 2142.

²² *Ibidem*, reg. 11/1835, act nr. 78.

²³ S. S. Moldovan, *Montan-Ciclova, Oravița*, 1931, p. 37—38.

Minereu	Cantitatea în mărci	Cantitatea în chintale	Cantit. în kg.	Preț unitar	Valoarea totală
Aur	263	—	73,81	367 fl	96521 fl
Argint	7785	—	2185,00	24 fl	186840 fl
Aramă	—	34700	17350,00	50 fl	1735000 fl
Plumb	—	375	187,50	10 fl	3750 fl

Valoarea totală a minereului exploatat prezintă ... 2022111 fl din care ar veni pe un an suma de coa. 888 000 fl, sumă cu care pe atunci se puteau cumpăra trei moși cu o întindere totală de peste 9000 jugăre.

Aur s-a mai exploatat și la Dognecea, iar argint pe lângă localitățile amintite la Sasca și Moldova. La fel se exploata arama pe lângă Oravița, Ciclova, Moldova, Dognecea, Sasca și Gladna, cu o producție anuală de 10000 chintale, adică 5000 kg. În toate centrele montanistice amintite se extrăgea cositor în cantitate de 2000 chintale, adică o tonă pe an. Bismut se mai găsea și la Dognecea, iar zinc la Oravița, Dognecea, Sasca și Pișcolța. Tot la Oravița se extrăgea și cobalt. Centre de exploatare ale fierului sînt cunoscute pe atunci la Reșița, Bocșa, Oravița, Dognecea, Sasca și Jdioara. Ultima localitate cuprindea atelierele de la Nădrag. La Sasca se găsea piroluzită, iar monolit la Oravița și Moldova Nouă. Marmoră se tăia la Oravița, Dognecea, Moldova Nouă și în special la Sasca, centru renumit pentru calitatea superioară a marmorei²⁴.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea în jurul Aninei s-a descoperit cărbune de piatră, fapt care a determinat exploatarea lui. Necunoscîndu-se la început valoarea acestor bogății, erariul montanistic a admis ca exploatarea să se facă și de către persoane particulare, dar cu condiția ca acest cărbune să fie vîndut integral erariului. Cu toate că s-au deschis mai multe mine, producția a rămas redusă. Pînă în anul 1827 s-a exploatat doar o cantitate de 2—300 tone anual. După ce s-a cunoscut producerea cocsului din cărbune, care a fost întrebuintat în topitoriile de fier învecinate cu Steierdorf, producția a sporit la 2000 tone²⁵. Cuptoarele de topit minereu de fier au început să folosească cărbune de piatră, în loc de cărbune din lemn.

O nouă epocă se deschide pentru Steierdorf, de la 1846 cînd reîncepe exploatarea cărbunelui de către administrația montanistică²⁶. Steierdorf era pînă atunci o așezare neînsemnată cu 145 de case și 837 de locuitori²⁷.

Această exploatare a luat un avînd deosebit în urma introducerii vapoarelor cu aburi pe Dunăre. Din momentul în care administrația montanistică a descoperit noi izvoare de creștere a veniturilor prin

²⁴ Fényes Elek, *op. cit.*, partea a II-a, p. 327—328.

²⁵ *Beschreiben der Industriellen Unternehmungen der K.K. privat Österreichischen Staatseisenbahngesellschaft*, Viena, 1873, p. 72.

²⁶ *Ibidem*, p. 72.

²⁷ W. Slovig, *Kurzer Umriss der Geschichte von Steierdorf-Anina*, Hermannstadt, 1940, p. 52.

exploatarea minelor în regie proprie, a sistat contractele cu arendașii particulari. Astfel s-au născut anumite contradicții între burghezia în formare și administrația montanistică de stat, în problema exploatării minelor.

În această perioadă producția de cărbune din comitatul Caraș se ridică anual la 500000 măji, ceea ce reprezintă 254 de tone²⁸. În preajma anului revoluționar 1848, s-au întreprins primele sondaje pentru găsierea minereului de fier în părțile Nădragului. Odată descoperite rezervele de minereu de fier, a și început exploatarea lor²⁹.

Firma „Frații Hoffmann și Maderspach Carol“ de la Rusca Montană a cumpărat în anul 1840 de la Camera aulică localitatea Luncani. Încă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea s-a exploatat aici minereu de fier. Odată cu trecerea minelor de la Luncani în mâini particulare, reînvia activitatea montanistică³⁰.

Condițiile economice favorabile: materie primă la îndemână, așezare geografică potrivită, apa care a pus roțile hidraulice în mișcare, a făcut ca la Reșița să se nască o industrie metalurgică incipientă. În acest stabiliment se fabricau diferite scule, șine pentru roți de căruțe, cuie, unelte agricole și tunuri. După anul 1830 atelierele din Reșița au ajuns în fața unei situații problematice. Procedeele tehnice cu care se lucra erau învechite, de exemplu obținerea fontei cu ajutorul cărbunilor de lemn, prelucrarea fierului prin forjare, folosirea forței hidraulice, etc și cu mult depășite de alte țări. În asemenea condiții, în care concurența devenea tot mai puternică, existența fabricii era periclitată. După o încercare zadarnică de a vinde atelierele, Curtea de la Viena a înzestrat acestea cu o tehnică nouă, la nivelul altor țări. Tocmai din aceste cauze izvorite din necesitatea pentru valorificarea superioară a bogățiilor din această regiune, s-a decis mărirea și modernizarea capacităților industriale, s-au introdus mașini cu aburi, s-a înființat un atelier mecanic și alte instalații moderne pentru timpul acela³¹.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, la Ciclova se fabrică tablă de cupru, iar la Bocșa era un atelier de topire a fierului, care a funcționat pînă în anul 1844³².

Un stabiliment de același gen, avînd materie primă la îndemână, a fost înființat la Nădrag în anul 1846, sub denumirea „Fabrica de la Jdioara“ cu sediul la Nădrag. Pe lângă un cuptor de topit fier era și un atelier de forjă, un atelier de laminat ș.a.³³. În timpul revoluției, la

²⁸ V. Chereșteșiu, *Adunarea națională de la Blaj*, București, 1966, p. 35.

²⁹ F. Pesty, *Krassó*, II/2, p. 62.

³⁰ Maderspach Livius, *Maderspach Károlyné tragediája es adatok Ruszkabánya történetéhez*, Zolyomban, 1909, p. 13.

³¹ *Uzinele Reșița în anii construcției socialiste*, Edit. Acad. R.P.R., București, 1963, p. 21—23.

³² F. Pesty, *op. cit.*, p. 63.

³³ L. Böhm, *op. cit.*, p. 130.

Luncani s-a deschis o turnătorie de către proprietarii uzinelor de la Rusca Montană³⁴.

Din cauza existenței materiei prime și a unei largi posibilități de desfacere a produselor de sticlă, deja în anul 1847 se găsea la Tomești o asemenea fabrică. Producția anuală a acestei fabrici, ca sumă valorică, varia între 18—20000 fl. Numărul muncitorilor de aici era între 40—45³⁵.

Pe lângă ramurile industriale enumerate au mai fost în comitatul Caraș multe mori de apă, prese de ulei, tăbăcării, ateliere de lumini-nări etc. La Jdioara a fost pomenit în anul 1837 un atelier de producerea potasiului. Patronul lui n-a dus lipsă de materie primă deoarece în comuna Jdioara pădurile, după cum s-a arătat mai sus au ocupat o suprafață foarte întinsă³⁶. În anul 1845 s-a construit în afara orașului, așa zisa „moara spanească”³⁷. Această moară a satisfăcut necesitățile populației țărănești de la marginea orașului și din localitățile apropiate. La Ciclova este atestată încă în secolul al XVIII-lea o berărie care odată cu creșterea cerințelor de bere a fost mărită și mutată într-un loc mai potrivit din aceeași localitate³⁸.

O caracteristică a dezvoltării industriale în comitatul Caraș a fost predominarea industriei extractive și a celei prelucrătoare, dependentă de aceasta.

Cele spuse pînă acum constituie dovezi despre dezvoltarea relațiilor capitaliste, care, pe de o parte, au fost frînate de relațiile feudale, încă puternice, iar pe de altă parte de politica economică a Imperiului austriac. Prin vămi protecționiste se favoriza în primul rînd dezvoltarea industriei în provinciile ereditare ale imperiului. În același timp, industria din părțile Carașului s-a dezvoltat inegal și unilateral, din cauza marilor rezerve de bogății miniere, iar din cauza tehnicii înapoiate n-a putut rezista concurenței austriece și cu mare ușurință a putut fi depășită de aceasta, iar uneori chiar sistată.

Comerțul se practica pe o scară mai îngustă. Pe lângă produsele fabricate în regiuni montanistice, care se desfăceau mai ales în comitatele Banatului, se mai practica comerțul cu lemne de foc, ou țuică de prune, fructe, piei, vite, ceară, lînă, miere de albine. La tirguri se mai vindeau produsele diferiților meseriași din cele 15 orășele ale comitatului Caraș. Afirmția economistului Fényes cu privire la numărul de 139 negustori existenți în întregul comitat Caraș³⁹, ne pune la îndoială, pentru că doar numai în Lugoj, în anul 1808 erau 116 negustori de mărunțișuri și precupeți⁴⁰.

³⁴ Maderspach, Livius, *op. cit.*, p. 14.

³⁵ Fényes Elek, *op. cit.*, partea a II-a, p. 328—329.

³⁶ FAS Lugoj Fond Prefect. Jud. Severin, reg. nr. 14/1837, act nr. 17.

³⁷ Iványi István, *op. cit.*, p. 103.

³⁸ S. S. Moldovan, *op. cit.*, p. 38.

³⁹ Fényes Elek, *op. cit.*, partea I-a, p. 48.

⁴⁰ I. D. Suci, *op. cit.*, p. 34.

Regiunea montanistică a fost alimentată cu cerealele necesare dintr-un fond care provenea de pe domeniile camerale de la Oravița, Bocșa și Virșeț. Din acest fond se vindeau minerilor cerealele cu un preț fix, indiferent de prețul în curs de pe țiguri. La începutul secolului al XIX-lea, administrația camerală s-a plins de prețurile scăzute cu care se vindeau cerealele fondului montanistic. Astfel în anul 1813 s-a stabilit ca prețurile cerealelor să fie identice cu prețurile medii din luna noiembrie de pe țăgurile din Virșeț și Ciacova. Odată cu creșterea prețurilor a scăzut și cantitatea de cereale pentru fondul montanistic, ceea ce a avut ca consecință aprovizionarea minerilor cu cereale la preț de speculă⁴¹.

De fapt direcțiunea montanistică s-a opus dezvoltării comerțului și a meseriilor în această regiune, de teamă că va ajunge sub jurisdicția contribuabilă a comitatului⁴².

Căile de comunicație din comitat pare că au fost relativ bune. Economistul maghiar Fényes afirmă că în comitatul Caraș sînt cele mai bune șosele și drumuri din toată Ungaria⁴³. Dacă șoseaua începută în deceniul patru al secolului al XIX-lea, care trebuie să lege Oravița de Steierdorf și se întindea prin valea Almăjului pînă pe teritoriul regimentului de graniță română, ar fi fost terminată, însemnătatea țirgului de la Oravița ar fi crescut considerabil⁴⁴. Cred că Fényes, în afirmația sa, nu se referă și la șoselele din regiunea montanistică, deoarece șoseaua poștei între Sasca și Moldova Nouă, Secaș peste Dognecea la Bocșa, apoi aceea care lega Cilnicul de Reșița, necesita o reparație urgentă. Aceste șosele au fost atît de neglijate, încît o căruța încărcată în timpul iernii nu putea circula. Din această cauză, țirgurile săptămînale din Dognecea și Reșița rămîneau deseori fără cereale⁴⁵.

Din motivele arătate mai sus, direcțiunea montanistică a fost împotriva deschiderii șoselelor, care să fi legat centrele de comitat cu localitățile de aici⁴⁶.

În anul 1933 societatea montanistică din Rusca Montană a construit podul de fier de pe drumul Lugoj-Gavojdia, primul pod de fier din Europa sud-estică⁴⁷.

Cu modernizarea uzinelor din Reșița s-a construit o linie de cale ferată internă cu tracțiune animală pentru transportarea materiilor prime și semifabricate⁴⁸. Încă înainte de 1848 s-a început construirea căii ferate

⁴¹ J. Konstantiny, *Denkschrift über die banater Bergwerke mit Rücksicht auf das Gemeindewesen als Beitrag zur Geschichte dieser Bergwerke*, Timișoara, 1854, p. 8.

⁴² *Ibidem*, p. 107.

⁴³ Fényes Elek, *op. cit.*, partea a II-a, p. 328—329.

⁴⁴ J. Konstantiny, *op. cit.*, p. 102.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 103.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 107.

⁴⁷ I. Lotreanu, *Monografia Banatului*, vol. I, Timișoara, 1935, p. 256; Maderspach Livius, *op. cit.*, p. 17.

⁴⁸ Uzinele Reșița..., p. 23.

care lega Oravița de Baziaș. Pe aici se planifica transportarea produselor montanistice pînă la Dunăre și de acolo pe calea apei mai departe⁴⁹.

Din cauza așezării geografice, comitatul Caraș a fost ținut într-o înapoiere economică în cadrul Imperiului austriac. O excepție a făcut regiunea montanistică, care datorită bogățiilor naturale a fost exploatată în mod ascendent. Restul comitatului, ca și celelalte comitate din Banat, au fost considerate ca piețe de desfacere a produselor industriale ale țărilor ereditare din cadrul imperiului și ca grînare pentru întregul stat habsburgic.

În perioada primei jumătăți a secolului al XIX-lea, semnele crizei feudalismului apăreau tot mai vădite. Germeii relațiilor capitaliste, care apăreau în diferite sectoare economice din comitatul Caraș, lărgeau și adinceau tot mai mult o breșă între relațiile de producție dominante și cele în formare. Măsurile de salvare a feudalismului pe calea reformelor au eșuat. Singura scăpare din acest impas a fost revoluția.

EMERIC LAY

DIE ÖKONOMISCHE LAGE VOR DER REVOLUTION VON 1848 IM KARASCHER KOMITAT

(Zusammenfassung)

Die sozial-wirtschaftlichen Änderungen im Karascher Komitat in der ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts, waren die Folgen der Entwicklung neuer Produktivkräfte. In sämtlichen Wirtschaftszweigen traten Keimen kapitalistischer Produktionsverhältnisse auf. Im erwähnten Komitat waren die neuen Verhältnisse am besten im Bergbau des montanistischen Gebietes entwickelt. In dem anderen Zweigen wie in der Industrie, im Handel und im Transportwesen waren die neuen Elemente bedeutend schwächer vertreten. Allein in der Landwirtschaft in der die Krise des Feudalismus besonders zum Ausdruck kam, waren kapitalistische Verhältnisse kaum bemerkbar. Der kaiserlichen Wirtschaftspolitik zufolge nahmen die Erzeugnisse der österreichischen Industrie im ganzen Reiche eine Vorrangstellung ein. Transleithanien, d.h. der Landstrich dem auch das Karascher Komitat angehörte, sollte eine Rohstoffquelle, ein Agrarland und ein Absatzmarkt für die kaiserliche Industrie bleiben.

⁴⁹ J. Wolf, Dr., *Die Revolutionsjahre 1848—1849 im Banat*, în „Neuer Weg“, din 8. VI. 1956.